MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA SÖZLEŞMESEL MESELELER

CONTRACTUAL ISSUES IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Uluslararası Konferans / International Conference
11 Ekim (October) 2018

Editörler / Editors:
Prof. Dr. Sibel ÖZEL
Assoc. Prof. Dr. Mustafa ERKAN

onikilevha

YAYIN NO: 1054

Milletlerarası Özel Hukukta Sözleşmesel Meseleler
Contractual Issues In Private International Law
Editörler / Editors: Prof. Dr. Sibel ÖZEL / Assoc. Prof. Dr. Mustafa ERKAN

ISBN 978-605-7909-50-3

1. BASKI - İSTANBUL, ARALIK 2018

© **ON İKİ LEVHA YAYINCILIK A. Ş.**

Adres Prof. Nurettin Mazhar Öktel Sokak No: 6A Şişli / İSTANBUL
Telefon (212) 343 09 02
Faks (212) 224 40 02
Web www.onikilevha.com.tr
E-Posta bilgi@onikilevha.com.tr
facebook.com/onikilevha
twitter.com/onikilevha

Baskı/Cilt Birlik Fotokopi Baskı Ozalit Gıda San. Tic. Ltd. Şti.
Nispetiye Mah. Birlik Sokak No:2
Nevin Arıcan Plaza 1. Levent/Beşiktaş/İstanbul
Tel: (212) 269 30 00
Sertifika No: 20179

MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA SÖZLEŞMESEL MESELELER

CONTRACTUAL ISSUES IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Uluslararası Konferans / International Conference
11 Ekim (October) 2018

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Marmara University, Faculty of Law

Konferans Bildiri Kitabı
Conference Proceeding Book

Editörler / Editors:
Prof. Dr. Sibel ÖZEL
Assoc. Prof. Dr. Mustafa ERKAN

onikilevha

Editörler / Editors:

- Prof. Dr. Sibel ÖZEL, Marmara University, Faculty of Law
- Assoc. Prof. Dr. Mustafa ERKAN, Marmara University, Faculty of Law

Yayına Hazırlama Komitesi / Editorial Board:

- Prof. Dr. Sibel ÖZEL, Marmara University, Faculty of Law
- Assoc. Prof. Dr. Mustafa ERKAN, Marmara University, Faculty of Law
- Assoc. Prof. Dr. Hatice Selin PÜRSELİM ARNİNG, Marmara University, Faculty of Law
- Asst. Prof. Dr. Hüseyin Akif KARACA, Marmara University, Faculty of Law
- Research Asst. Kazım ÇINAR, Istanbul Medeniyet University, Faculty of Law
- Research Asst. Can YÖNEY, Marmara University, Faculty of Law
- Research Asst. Ayşenur ÖZTÜRK, Marmara University, Institute of Social Sciences
- Research Asst. Seçil ETLİOĞLU, Marmara University, Institute of Social Sciences
- Research Asst. Elif Selen BATIGÜN, Marmara University, Institute of Social Sciences

Konferans Bilim Komitesi / Conference Scientific Committee:

- Prof. Dr. Ziya AKINCI, Galatasaray University, Faculty of Law
- Prof. Dr. Yusuf ÇALIŞKAN, İbn Haldun University, Faculty of Law
- Prof. Dr. B. Bahadır ERDEM, Istanbul University, Faculty of Law
- Prof. Dr. Yao-Ming HSU, National Cheng-Chi University, College of Law
- Prof. Dr. Andrea LISTA, University of Exeter, School of Law
- Prof. Dr. Umar MAHMOD, Xinjiang University, School of Law
- Prof. Dr. (Munir) A F M MANIRUZZAMAN, University of Portsmouth, Portsmouth Law School

- Prof. Dr. Hatice ÖZDEMİR KOCASAKAL, Galatasaray University, Faculty of Law
- Prof. Dr. Sibel ÖZEL, Marmara University, Faculty of Law
- Prof. Dr. Günseli ÖZTEKİN GELGEL, Istanbul University, Faculty of Law
- Prof. Dr. Bilgin TİRYAKİOĞLU, İhsan Doğramacı Bilkent University, Faculty of Law
- Prof. Dr. Ayfer UYANIK, MEF University, Faculty of Law
- Assoc. Prof. Dr. Mustafa ERKAN, Marmara University, Faculty of Law
- Dr. Mavluda SATTOROVA, University of Liverpool, School of Law

Konferans Eşbaşkanları / Conference Co-Chairs:

- Prof. Dr. Sibel ÖZEL
- Assoc. Prof. Dr. Mustafa ERKAN

Konferans Düzenleme Komitesi / Conference Organizing Committee:

- Prof. Dr. Sibel ÖZEL, Marmara University, Faculty of Law
- Assoc. Prof. Dr. Mustafa ERKAN, Marmara University, Faculty of Law
- Assoc. Prof. Dr. Hatice Selin PÜRSELİM ARNİNG, Marmara University, Faculty of Law
- Asst. Prof. Dr. Hüseyin Akif KARACA, Marmara University, Faculty of Law
- Asst. Prof. Dr. Zeynep ÖZGENÇ, Uludağ University, Faculty of Law
- Research Asst. Kazım ÇINAR, Istanbul Medeniyet University, Faculty of Law
- Research Asst. Can YÖNEY, Marmara University, Faculty of Law
- Research Asst. Ayşenur ÖZTÜRK, Marmara University, Institute of Social Sciences
- Research Asst. Seçil ETLİOĞLU, Marmara University, Institute of Social Sciences
- Research Asst. Elif Selen BATIGÜN, Marmara University, Institute of Social Sciences

Sponsorlar / Sponsors:

- Esin Avukatlık Ortaklığı *(Platinum Sponsor)*
- SY Hukuk Danışmanlık *(Platinum Sponsor)*
- Hacıbekiroğlu Hukuk Bürosu *(Silver Sponsor)*
- İnal Hukuk Bürosu *(Silver Sponsor)*

Destekçiler / Supporters:

- Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mezunları ve Hukuk Araştırmaları Derneği
- Radyo Hukuk
- Marmara Üniversitesi Model Birleşmiş Milletler Kulübü

UNIVERSITY OF MARMARA

DATE&PLACE

11 OCTOBER 2018

Ord. Prof. Dr. Nihad Sayar Conference Hall, University of Marmara, Sultanahmet, ISTANBUL

CONTRACTUAL ISSUES IN PRIVATE INTERNATIONAL LAW

08:30-09:00 Registration
09:00-09:30 Opening Speeches
Prof. Dr. Sibel Özel, Chair of PIL Department, Marmara University
Prof. Dr. Serap Helvacı, Dean, Marmara University Law Faculty
Prof. Dr. Erol Özvar, Rector, Marmara University

09:30-11:00 First Session: Conflict of Laws in Specific Contractual Relations

Moderator: Prof. Dr. Hatice Özdemir Kocasakal
Galatasaray University, Turkey

1) **Prof. Dr. Vahit Doğan**
Antalya Bilim University, Turkey
2) **Dr. İsmail Esin**
Esin Attorney Partnership, Turkey
3) **Assoc. Prof. Dr. Cemile Demir Gökyayla**
Istanbul Bilgi University, Turkey
4) **Assoc. Prof. Dr. Hatice Selin Pürselim Arning**
Marmara University, Turkey

11:30-13:00 Second Session: Soft Law in Private International Law

Moderator: Prof. Dr. Bahadır Erdem
Istanbul University, Turkey

1) **Prof. Dr. Toni Deskoski**
Asst. Prof. Dr. Vangel Dokovski
Ss. Cyril and Methodius University, Macedonia
2) **Asst. Prof. Dr. Candan Yasan Tepetaş**
Istanbul Bilgi University, Turkey
3) **Asst. Prof. Dr. Hüseyin Akif Karaca**
Marmara University, Turkey
4) **Sharareh Dastmalchi**
Sanglaj International Consultants, Iran

14:15-15:45 Third Session: Conflict of Laws in Contractual Issues

Moderator: Prof. Dr. Sibel Özel
Marmara University, Turkey

1) **Emmanuel Guinchard**
Northumbria University, United Kingdom
2) **Joyce Williams**
Lawyer, Armooh Williams PLLC, USA
3) **Maka Mahbuba Mammadova**
Lawyer, Sweeden
4) **Res. Asst. Süleyman Yasir Zorlu**
Fatih Sultan Mehmet University, Turkey

16:15-17:45 Fourth Session: International Jurisdiction of Courts

Moderator: Prof. Dr. Bilgin Tiryakioğlu
Bilkent University, Turkey

1) **Prof. Dr. Ziya Akıncı**
Galatasaray University, Turkey
2) **Asst. Prof. Dr. Dora Zgrabljić Rotar**
University of Zagreb, Croatia
3) **Dr. Ugljesa Grusic**
University College London, United Kingdom
4) **Aygun Mammadzada**
University of Southampton, United Kingdom

etkinlik.marmara.edu.tr/contractsinpil

Platinum Sponsor | Platinum Sponsor | Silver Sponsor | Silver Sponsor

FURTHER INFORMATION

You can contact us via our email address **pilcontracts2018@yahoo.com**
etkinlik.marmara.edu.tr/**contractsinpil**

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TARİH&YER

11 EKİM 2018

MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKTA SÖZLEŞMESEL MESELELER

Ord. Prof. Dr. Nihad Sayar Konferans Salonu, Marmara Üniversitesi, Sultanahmet, İstanbul

08.30–09.00 Kayıt
09.00–09.30 Açılış Konuşmaları
Prof. Dr. Sibel Özel, Marmara Ü. Huk. Fak. MÖH ABD Başkanı
Prof. Dr. Serap Helvacı, Marmara Ü. Huk. Fak. Dekanı
Prof. Dr. Erol Özvar, Marmara Üniversitesi Rektörü

09:30–11:00 Birinci Oturum: Sözleşmesel Alanda Özel Kanunlar İhtilafı

Moderatör: Prof. Dr. Hatice Özdemir Kocasakal
Galatasaray Üniversitesi

1) Prof. Dr. Vahit Doğan
Antalya Bilim Üniversitesi
2) Dr. İsmail Esin
Esin Attorney Partnership
3) Doç. Dr. Cemile Demir Gökyayla
İstanbul Bilgi Üniversitesi
4) Doç. Dr. Hatice Selin Pürselim Arning
Marmara Üniversitesi

11:30–13:00 İkinci Oturum: Milletlerarası Özel Hukukta Soft Law

Moderatör: Prof. Dr. Bahadır Erdem
İstanbul Üniversitesi

1) Prof. Dr. Toni Deskoski
Dr. Vangel Dokovski
Ss. Cyril ve Methodius University, Makedonya
2) Dr. Öğr. Ü. Candan Yasan Tepetaş
İstanbul Bilgi Üniversitesi
3) Dr. Öğr. Ü. Hüseyin Akif Karaca
Marmara Üniversitesi
4) Sharareh Dastmalchi
Sanglaj International Consultants, İran

14:15–15:45 Üçüncü Oturum: Sözleşmesel Alanda Kanunlar İhtilafı

Moderatör: Prof. Dr. Sibel Özel
Marmara Üniversitesi

1) Emmanuel Guinchard
Northumbria University, İngiltere
2) Joyce Williams
Avukat, Armooh Williams PLLC, ABD
3) Maka Mahbuba Mammadova
Avukat, İsveç
4) Ar. Gör. Süleyman Yasir Zorlu
Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi

16:15–17:45 Dördüncü Oturum: Uluslararası Sözleşmeler ve Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi

Moderatör: Prof. Dr. Bilgin Tiryakioğlu
İ.D. Bilkent Üniversitesi

1) Prof. Dr. Ziya Akıncı
Galatasaray Üniversitesi
2) Doç. Dr. Dora Zgrabljić Rotar
University of Zagreb, Hırvatistan
3) Dr. Ugljesa Grusic
University College London, İngiltere
4) Aygun Mammadzada
University of Southampton, İngiltere

etkinlik.marmara.edu.tr/contractsinpil

Platin Sponsor — Platin Sponsor — Gümüş Sponsor — Gümüş Sponsor

DETAYLI BİLGİ İÇİN

Bizimle pilcontracts2018@yahoo.com e-posta adresi ile iletişime geçebilirsiniz.
etkinlik.marmara.edu.tr/contractsinpil

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ÖNSÖZ / PREFACE VII

KONFERANS PROGRAMI / CONFERENCE PROGRAM XI

İÇİNDEKİLER / CONTENTS XIII

BİRİNCİ OTURUM
FIRST SESSION

Uluslararası Ticarette Gözetim Şirketlerinin Sorumlulukları 3
Prof. Dr. Vahit DOĞAN

Hissedarlar Sözleşmesi 13
Av. Dr. İsmail G. ESİN

Milletlerarası Özel Hukukta Dağıtım Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk 51
Doç. Dr. Cemile DEMİR GÖKYAYLA

Milletlerarası Özel Hukukta Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk 73
Doç. Dr. Hatice Selin PÜRSELİM

1. OTURUM SORU-CEVAP 99

İKİNCİ OTURUM
SECOND SESSION

Overriding Mandatory Rules and Public Policy (Ordre Public) as Restriction of Party Autonomy in The Hague Principles on Choice of Law in International Contracts 109
Prof. Dr. Toni DESKOSKI / Asst. Prof. Dr. Vangel DOKOVSKI

Unidroit Principles in International Arbitration 111
Dr. Öğ. Üyesi Candan YASAN TEPETAŞ

Uluslararası Ticari Sözleşmelerden Kaynaklı Devlet Mahkemelerindeki Yargılamalarda "Hukuk Kuralları"nın Seçimi: Lahey Prensipleri m. 3 113
Dr. Öğr. Üyesi H. Akif KARACA

A Comparative Study Of Applicable Law In International Commercial Contracts Within The Hague Conference Principles (2015) 139
Sharareh DASTMALCHI / Assoc. Prof. Dr. Mohsen SADEGHI

2. OTURUM SORU-CEVAP 151

ÜÇÜNCÜ OTURUM
THIRD SESSION

Rome I in Practice: A Presentation 155
Emmanuel GUINCHARD

The Role of Harmonized Law in Regulating the Use of Digital Technology in the Global Trading System 163
Joyce WILLIAMS

Veil Piercing and Choice of Law Rules.
Contracts and Torts. 171
Maka Mahbuba MAMMADOVA

Tahkim Anlaşmasına Uygulanacak Hukuka
"Geçerlilik" Yaklaşımı 239
Ar. Gör. Süleyman Yasir ZORLU

3. OTURUM SORU-CEVAP 261

DÖRDÜNCÜ OTURUM
FOURTH SESSION

Milletlerarası İnşaat Sözleşmesinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar
ve Talep Prosedürü 269
Prof. Dr. Ziya AKINCI

Damages as a Remedy for the Breach of Choice of Court
Agreements Under EU Law 283
Asst. Prof. Dr. Dora ZGRABLJIĆ ROTAR

Jurisdiction Over Void and Voidable Contracts Under the Brussels
I Regulation 301
Assoc. Prof. Dr. Uglješa GRUŠIĆ

Is the Fog Over Non-European States Lifted? 303
Aygun MAMMADZADA

Milletlerarası Özel Hukukta Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk

Doç. Dr. Hatice Selin PÜRSELİM*

GİRİŞ

Sanayi devrimiyle yaşanan gelişmeler, üretimin fabrikalarda hızlı bir şekilde ve çoğunlukla seri olarak yapılmasına neden olmuş; bu durum tüketicinin uluslararası alanda korunmasını gerektirmiştir. 19. yüzyıldan itibaren özellikle Avrupa hukuk sisteminde geçerli olan irade serbestisi ilkesi tüketiciyi üretici karşısında koruyamamış, sosyal adaletin sağlanabilmesi için kişilerin adalet önünde eşit olduğu ilkesinden ziyade, belirli hallerde zayıf tarafın korunmaya ihtiyacı olduğu fikri benimsenmiştir.

Tüketici hukukunun önce ABD'de gelişmeye başladığı; daha sonra Kanada, İngiltere, Fransa, Almanya, İsviçre ve Belçika'nın tüketiciye yönelik düzenlemeler yaptığı bilinmektedir[1]. İlk tüketici birliği 1891 yılında New York'ta kurulmuştur[2]. Ülkemizdeki çalışmaların temelini, II. Bayezid döneminde düzenlenen 1502 tarihli Kanunname-i İhtisab-ı Bursa oluşturmaktadır[3]. Orijinal metni Topkapı Müzesi Revan Kütüphanesi'nde bulunan eser, Türk Standartları Enstitüsü tarafından evrensel anlamda bilinen ilk standart düzenleme olarak nitelendirilmektedir[4]. Cumhuriyet

* Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı, hselinpurselim@marmara.edu.tr.

1 Çörtoğlu Koca, Sema, Zayıf Tarafın Korunduğu Sözleşmelerde Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi, Ankara 2016, s. 54.

2 Çörtoğlu Koca, s. 54.

3 Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından çevirisi yapılan eser için bkz., https://statik.tse.org.tr/upload/tr/dosya/icerikyonetimi/7865/26092017113800-2.pdf , erişim: 01.10.2018. Ayrıca bkz., Çörtoğlu Koca, s. 56.

4 https://statik.tse.org.tr/upload/tr/dosya/icerikyonetimi/7865/26092017113800-2.

ilan edildikten sonra 1926 yılında yürürlüğe giren Borçlar Kanunu ile tüketicinin korunması devam etmiş, 1995 yılına yürürlüğe giren 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun'la bu alanda özel bir düzenlememiz olmuştur. Devam eden sıkıntılara eklenen yeni problemler, 4077 sayılı Kanun'da değişikliklere neden olmuş ve 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun (TKHK) 28.05.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türk Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku alanındaki gelişmeler iki aşamadan oluşmaktadır. 2675 sayılı mülga Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) tüketicinin korunmasıyla ilgili özel bir hüküm içermemekteydi. Bu aşamada, tüketici sözleşmesinden kaynaklanan yabancı unsurlu ihtilaflar genel esaslara göre çözümlenmekte, fakat bu durum mukayeseli hukuk alanındaki gelişmelere engel görülmekteydi. 27.11.2007 tarihinde kabul edilen 5718 sayılı MÖHUK'ta tüketici sözleşmelerine özel olarak yer verilmiştir. MÖHUK, tüketiciyi hem uygulanacak hukuk hem de milletlerarası usul hukuku yönünden zayıf taraf olarak kabul ettiğinden, tüketicinin korunmasına iki ayrı maddede yer vermiştir. Çalışmada, sadece tüketici sözleşmesine uygulanacak hukuk (MÖHUK md. 26) yönünden bir inceleme yapılacak ve milletlerarası usul hukuku yönü hariç tutulacaktır.

I. TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİNİN AMACI

A. GENEL OLARAK

Tüketici sözleşmelerinde, -tüketicinin giriştiği hukuki işlemin mahiyetini tam olarak kavrayamayacağından hareketle- karşı tarafa nazaran daha tecrübesiz, pazarlık gücü bakımından daha zayıf ve ekonomik anlamda daha güçsüz olduğu kabul edilmektedir[5]. Zira tüketicinin ekonomik pazardaki tüm gelişmeleri takip edemeyeceği ve bilgisizlikten

pdf , erişim: 01.10.2018.

[5] Martiny, Dieter, Münchener Kommentar zum BGB, Rom I-VO Art. 6 Verbraucherverträge 7. Auflage 2018, Rn. 1; Güngör, Gülin, Tüketicinin Mutad Mesken Hukuku, AÜHFD C. 57/2, 2008, s. 116.

kaynaklanan yanılgılara düşeceği düşünülmektedir. Bu nedenle mukayeseli hukukta ve Türk hukuk düzenlemelerinde, toplumun yararına olan ve karşı tarafa göre zayıf durumdaki tüketiciyi koruyan bir bakış açısı mevcuttur.

Daha zayıf durumda olduğu kabul edilen tüketicinin korunması Anayasamız tarafından güvence altına alınmış ve tüketicilerin korunmasına özel olarak yer verilmiştir. Tüketicilerin korunması başlıklı 172. madde uyarınca, devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı girişimlerini teşvik etmekle yükümlüdür. Bu düzenlemeye paralel olarak, TKHK md. 1'de, kanunun amacı; kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını korumak, zararlarını tazmin etmek, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlamak, tüketiciyi aydınlatıcı ve bilinçlendirici önlemleri almak, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirmek ve bu konulardaki politikaların oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmek şeklinde düzenlenmiştir. TKHK md. 83 uyarınca, bu Kanun'da hüküm bulunmayan hallerde genel hükümlerin uygulanacağına yer verilmiş; böylece boşluk bulunan hallerde Borçlar Kanunu, Ticaret Kanunu gibi temel düzenlemelerin uygulanacağı belirtilmiştir.

B. MÖHUK MD. 26 UYARINCA TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİNE UYGULANACAK HUKUKA DAİR DÜZENLEMENİN AMACI

Yabancılık unsuru içeren tüketici sözleşmeleri MÖHUK kapsamında incelenmektedir. MÖHUK, Anayasa md. 172'de de yer verildiği üzere, devletin tüketicileri korumasına yönelik ilkeyi dikkate alan bir düzenleme getirmiştir. Anayasa, tüketicinin eşitler arası kaidelerle korunamayacağına yer verdiğinden, MÖHUK uyarınca da, tüketicinin sadece ekonomik olarak değil, tüketici haklarının tümü yönünden korunması prensibi kabul edilmiştir.

İrade serbestisi ilkesini kabul eden MÖHUK, tüketici sözleşmeleri yönünden zayıf tarafın korunmasını amaç edinmiştir. MÖHUK'un irade muhtariyeti sınırlanmasının nedeni, tüketicinin menfaatini koruyarak

güçlü durumdaki tarafın sözleşmeye istediği hukuku seçmesinin engellenmesidir. Şüphesiz ki, tüketici ile karşı tarafın tüketici sözleşmesine uygulanacak hukuka birlikte karar vermeleri olağan hayat akışında karşılaşılan örneklerden değildir. Tüketici daha ziyade karşı tarafça matbu olarak hazırlanmış sözleşmeye -çoğunlukla sözleşmenin tamamını okumaya fırsatı olmadan- imza atmaktadır. Sözleşmenin tamamı okunsa dahi, tüketicinin, sözleşmeye uygulanacak hukuk yönünden karşı tarafla girdiği tartışmayı kazanma ihtimali düşüktür. MÖHUK md. 26 uyarınca, taraflar sözleşmeye uygulanacak hukuku seçmemişlerse, zayıf durumdaki tüketici yine belirli hallerde korunmaya devam edecektir. MÖHUK md. 26/II'de yer alan bu düzenleme, mülga Roma Konvansiyonu ve 593/2008 sayılı Akdi Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Hakkındaki Roma I Tüzüğü md. 6 ile uyumludur.

II. TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİ KAVRAMININ KARŞILAŞTIRILMASI

Milletlerarası özel hukuk, belirli türde yapılan sözleşmeleri tüketici sözleşmesi olarak kabul etmektedir; her nevi tüketici sözleşmesi MÖHUK kapsamına girmemektedir. Bu nedenle aşağıda, öncelikle TKHK'da yer alan tüketici sözleşmesi kavramına yer verilerek, hangi tüketici sözleşmelerinin MÖHUK kapsamına girdiği tespit edilecektir.

A. TKHK KAPSAMINDA TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİ KAVRAMI

6502 sayılı TKHK md. 2 uyarınca, "tüketici", ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişidir. Aynı maddede "tüketici işlemi", mal veya hizmet piyasalarında kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan, eser, taşıma, simsarlık, sigorta, vekalet, bankacılık ve benzeri sözleşmeler de dahil olmak üzere her türlü sözleşme ve hukuki işlem olarak tanımlanmaktadır. Alışverişe konu olan taşınır eşya, konut veya tatil amaçlı taşınmaz mallar ile elektronik ortamda kullanılmak

üzere hazırlanan yazılım, ses, görüntü ve benzeri her türlü gayri maddi mallar, mal kavramına dahil edilmekte; bir ücret veya menfaat karşılığında yapılan ya da yapılması taahhüt edilen mal sağlama dışındaki her türlü tüketici işleminin konusu ise hizmet olarak değerlendirilmektedir. Akdin karşı tarafı Kanun'da ayrıntılı olarak tanımlanmıştır. "Kredi veren", mevzuatı gereği tüketicilere kredi vermeye yetkili olan gerçek veya tüzel kişiyi; "sağlayıcı", kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla tüketiciye hizmet sunan ya da hizmet sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi, "satıcı", kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla tüketiciye mal sunan ya da mal sunanın adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiyi belirtmektedir.

Bu halde, TKHK kapsamında tüketici sözleşmesi, ticari veya mesleki olmayan amaçlarla hareket eden gerçek veya tüzel kişi ile kamu tüzel kişileri de dahil olmak üzere ticari veya mesleki amaçlarla hareket eden veya onun adına ya da hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişiler ile tüketiciler arasında kurulan sözleşmelerdir.

B. MÖHUK MD. 26 KAPSAMINDA TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİ KAVRAMI

1. GENEL OLARAK

MÖHUK, tüketicinin ve karşı tarafın tanımına özel olarak yer vermemiştir. Bu durum, kanunun sistematiği ile de uyumludur[6]. Kanunumuza temel teşkil eden, 1980 tarihinde imzaya açılan ve 01.04.1991 tarihinde yürürlüğe giren mülga Sözleşmesel Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk Hakkında Roma Konvansiyonu md. 5 ve İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu md. 120'ye baktığımızda, bu düzenlemelerde de tüketici tanımının yapılmadığı görülmektedir[7]. TKHK ile mukayese yaptığımızda, MÖHUK

[6] Tüketici sözleşmesi yerine tüketicinin tanımının yapılmasının gerektiğini savunan karşı görüş için bkz., Sirmen, Sedat, Milletlerarası Özel Hukukta Culpa in Contrahendo Sorumluluğuna Uygulanacak Hukukun Tayini, Ankara 2016, s. 163.

[7] MÖHUK kapsamında tüketicinin hakimin yapacağı vasıflandırmaya göre belirleneceğini savunan görüş için bkz., Çelikel, Aysel/Erdem, Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk,

kapsamındaki tüketicinin gerçek kişi olduğu, zira maddede "tüketicinin mutad meskeni" dendiği için tüzel kişilerin kapsam dışı kaldığı söylenebilir[8]. Brüksel I Tüzüğü (Recast) md. 17'de yer alan tüketici kavramının tüzel kişileri de kapsayıp kapsamadığı hususunda, Avrupa Birliği Adalet Divanı yorumda bulunmuş ve yalnızca gerçek kişilerin tüketici kapsamına gireceğini ifade etmiştir[9]. Kararın 20. paragrafında, tüketicinin mesleki veya ticari olmayan amaçla hareket etmesinden yola çıkıldığı ve bu nedenle sadece gerçek kişilerin birey olarak kendi ihtiyaçlarını karşılamak niyetiyle sözleşme yaptığı, bu nedenle de tüketici olarak kabul edilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Buna dayanarak, tüketicinin sözleşmeden doğan alacağını bir tüzel kişiye temlik etmesi halinde, tüzel kişinin tüketici sıfatını taşımayacağı zira bu kişinin mesleki veyahut ticari olmayan amaçla hareket edemeyeceği vurgulanabilir[10]. Roma I Tüzüğü md. 6'da ise, tüketici ile kastedilenin gerçek kişi olduğu I. fıkrada açıkça yer almaktadır.

MÖHUK md. 26, tüketici sözleşmesini, mesleki veya ticari olmayan amaçla mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik sözleşme olarak tanımlamıştır. İsviçre Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu md. 120, bu tanımın başına, "tüketicinin kişisel ve ailevi ihtiyaçları nedeniyle yaptığı" ibaresini eklemektedir. Mülga Roma Konvansiyonu md. 5, tüketicinin mesleki veya ticari bir faaliyetine dahil sayılmayacak bir amaçla menkul malın teslimiyle veya bir işin görülmesine ilişkin olan veya bu tür bir işlemi finanse etmeyi hedefleyen sözleşmeleri tüketici sözleşmesi olarak tanımlamaktadır. Roma I Tüzüğü md. 6, Tüzük madde 5 ve 7'ye halel gelmeksizin, ticari veya mesleki faaliyeti dışında kabul edilebilecek bir amaçla hareket eden bir gerçek kişi (tüketici) ile ticari veya mesleki faaliyeti kapsamında hareket eden diğer kişi arasında kurulan bir sözleşmeyi belirli şartların sağlanması halinde tüketici sözleşmesi olarak kabul

İstanbul 2017, s. 408.

8 Ayrıca bkz., Sirmen, s. 163; Şanlı, Cemal/Esen, Emre/Ataman Figanmeşe, İnci, Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2018, s. 287, dn. 438.

9 Shearson Lehmann Hutton Inc. gegen TVB Treuhandgesellschaft für Vermögensverwaltung und Beteiligungen mbH; 19.01.1993/C-89/91. Karar için bkz., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX%3A61991CJ0089 erişim: 01.10.2018. Ayrıca bkz., Esen, s. 149.

10 Aynı yönde bkz., Esen, s. 150.

etmektedir. MÖHUK'ta tüketici sözleşmesinin tanımının yapılması eleştirilmektedir, fakat bu görüşe katılmamaktayız. Her ne kadar vasıflandırma yoluyla neticeye ulaşılacaksa da, hem hakimin yapacağı vasıflandırmada zayıf durumda olan tüketicinin korunmasında genel çerçevenin belirlenmesi, hem de mukayeseli hukuka uyum gösterilmesi nedeniyle bu yöntemi yerinde bulmaktayız[11].

2. İŞLEM MENFAATİNİN KORUNMASI İLKESİ YÖNÜNDEN

Yukarıda sayılan düzenlemelerde, tüketici sözleşmesinin tanımı açık olmasına rağmen, uygulamada edimi veya hizmeti yapmayı kabul eden karşı tarafın, belirsizlik halinde sözleşmeyi tüketici sözleşmesi olarak değerlendirmediği yani iki tarafın da mesleki amaçla hareket ettiğini düşünerek işlem yaptığı hallerde ne yapılması gerekmektedir? Karşı taraf, akde konu işlemin mesleki ve ticari olmayan amaçla yapıldığını anlamamışsa nasıl bir sonuca varılması gerekmektedir?

İyi niyetli hareket eden karşı taraf, şayet akdin kişisel değil de mesleki amaçla yapıldığı noktasından hareket etmiş yani sözleşmenin tüketici sözleşmesi kapsamına girmediğini düşünmüşse, işlemin dış dünyaya yansıyan amacından hareket edilmesi ve edimi ifa eden kişinin dürüstlük kuralı uyarınca o sözleşmenin tüketici sözleşmesi olduğunu anlamadığı hallerde, bu sözleşmenin tüketici sözleşmesi kapsamında değerlendirilmemesi gerektiği savunulmuştur[12]. İşlem menfaatinin korunmasını amaçlayan bu düşüncede, aksini ispat külfetinin, genel ispat kaidelerine uygun olarak MÖHUK md. 26'nın uygulanmasını talep eden tüketici üzerinde olduğu kabul edilmiştir[13].

---

[11] MÖHUK md. 26 kapsamında tüketici sözleşmesinin tanımının yapılmasını gereksiz bulan karşı görüş, tüketici sözleşmesinin vasıflandırma kapsamında tayin edileceğinin üzerinde durmuştur, Şanlı/Esen/Ataman Figanmeşe, s. 288, dn. 442.

[12] Böhm, Barbara, Verbraucherschutz im internationalen Privatrecht - Die Reichweite des Art. 29 EGBGB an Hand ausgesuchter Fälle, Dissertation Bayreuth 1994, s. 104; Atamer, Yeşim M., Devletler Özel Hukukunda Tüketicinin Korunması, İHFM, C. LV-/1-2, (1995-1996), s. 427.

[13] Nomer, Ergun, Devletler Hususi Hukuku, İstanbul 2017, s. 351.

3. KARMA NİTELİKLİ SÖZLEŞMELER YÖNÜNDEN

Sözleşme hem mesleki hem de kişisel ihtiyaçlara hizmet ediyorsa yani karma nitelikli bir sözleşme ise, sözleşmenin kuruluş anındaki amaca bakılması; bu amacın yorumlanmasında objektif kriterin esas alınması yani edimi ifa eden kişinin dürüstlük kuralı çerçevesinde sözleşmenin tüketici sözleşmesi olduğunu anlayıp anlamadığına dikkat edilmesi gerektiği savunulmuştur[14].

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nında görülen davada[15], Avusturyalı bir çiftçi ve Alman şirket arasında yapılan sözleşme uyarınca çiftçi hem yaşamını sürdürdüğü hem de geçimini sağladığı çiftlik binaları için kiremit satın almıştır. Alman şirket, kiremit satımı sırasında, çiftçinin aldığı kiremitleri ticari ve mesleki amaçla kullanılacağından hareket etmiştir. Çiftçi ise, kiremitleri ticari ve mesleki amaçla almadığını, tüketici olduğunu belirterek ayıplı mallar nedeniyle o tarihte yürürlükte olan Brüksel Konvansiyonu md. 13 uyarınca dava açmıştır. Divan, kararın 54. paragrafında, söz konusu ihtilafta çiftçinin tüketici olarak kabul edilemeyeceğini, zira tüketiciden bahsedebilmek için taraflar arasındaki sözleşmenin mesleki ve ticari faaliyetlerden tamamen arınmış olması gerektiğinin üzerinde durmuştur. Divan, bu yorumun aksine bir kararın çıkması için, ihtilaftaki ticari ve mesleki amacın önemsenmeyecek kadar az bir rol oynaması gerektiğini ifade etmiştir.

---

[14] Öztekin Gelgel, Günseli, Türk Devletler Özel Hukukunda Tüketici Akitlerine ilişkin Sorunlar, İstanbul 2000, s. 59; Çalışkan, Zeynep, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 26. Maddesine Göre Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, MHB Yıl 28, Sayı: 1-2/2008, s. 33.

[15] EuGH, Urteil vom 20. Januar 2005 - Rs. C 464/01; http://lorenz.userweb.mwn.de/urteile/eughc464_011.htm , erişim: 01.09.2018. Aynı kararla ilgili olarak bkz. Esen, Emre, Akitte Zayıf Tarafın Korunmasına İlişkin Yetki Kuralları, Editörler: Özkan, Işıl/Süral, Ceyda/Tütüncübaşı, Uğur, Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku, Ankara 2016, s. 148 vd.; Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm, Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini, AÜHFD 63/IV-2014, s. 845 vd.

III. MÖHUK MD. 26 UYARINCA TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİNİN KAPSAMI

MÖHUK sistematiği ve MÖHUK md. 26 dikkate alındığında, tüketici sözleşmelerinin kapsamının sınırlandırıldığı görülmektedir. Kanun koyucu, belirli sözleşme tiplerinin md. 26 kapsamına gireceğinin üzerinde özellikle durmuştur. Bu noktada maddenin yazılış şekli üzerinde durmak elzemdir. Acaba kendi imkanları ile Türkiye'ye gelen İsveçli turistin Kapalıçarşı'dan satın aldığı ipek halının ve pirinç lambanın ayıplı çıkması MÖHUK md. 26 kapsamına mı girecektir? MÖHUK md. 26/II'nin altında yer alan a,b, ve c bendlerinin aslında her iki fıkra için de geçerli olduğunu düşünmekteyiz. Mesleki veya ticari olmayan amaçla mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik tüketici sözleşmelerinin MÖHUK md. 26/I ve md. 26/II kapsamına girmesi için:

a) Sözleşme, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede, ona gönderilen özel bir davet üzerine veya ilan sonucunda kurulmuş ve sözleşmenin kurulması için tüketici tarafından yapılması gerekli hukuki fiiller bu ülkede yapılmış veya

b) Diğer taraf veya onun temsilcisi, tüketicinin siparişini bu ülkede almış veya c) İlişkinin bir satım sözleşmesi olması halinde, satıcı tüketiciyi satın almaya ikna etmek amacıyla bir gezi düzenlemiş ve tüketici de bu gezi ile bulunduğu ülkeden başka ülkeye gidip siparişini orada vermiş olmalıdır.

Paket tur sözleşmesi, ulaştırma, konaklama veya ulaştırma ve konaklama hizmetlerine bağlı olmayan diğer turizm hizmetlerinden en az ikisinin birlikte, her şeyin dahil olduğu fiyatla satıldığı veya satımının vaat edildiği ve hizmetin yirmi dört saatten uzun bir süreyi kapsadığı veya gecelik konaklamayı içeren sözleşmelerdir (TKHK md. 51). MÖHUK, bu sözleşme tipinin md. 26 kapsamına girdiğini özellikle belirtmektedir (MÖHUK md. 26/IV). Acaba yabancılık içeren paket tur sözleşmesi yukarıda yer alan a,b,c bendlerindeki şartları taşımasa da md. 26 kapsamında mı değerlendirilmelidir? Doktrinde Doğan, paket turlarda yukarıda yer

alan şartların varlığını aramamaktadır[16]. Kanımızca da, bu soruya olumlu yanıt verilmeli ve paket turlarda a,b,c bendlerinde sayılan şartların varlığı aranmadan MÖHUK md. 26 uygulanmalıdır. Paket tur dışında kalan turizm ve seyahat faaliyetleri, MÖHUK md. 26 kapsamı dışında kalmaktadır[17]. Bu sözleşme tipi hariç, taşıma sözleşmeleri ve tüketiciye hizmetin onun mutad meskeninin bulunduğu ülkeden başka bir ülkede sağlanması zorunlu olan sözleşmeler, MÖHUK md. 26 kapsamına girmemektedir. MÖHUK md. 26 kapsamına girmeyen sözleşmeler için genel kural olan MÖHUK md. 24 geçerli olacaktır. Örneğin, bacaklarındaki kireçlenmenin tedavisi için Yunanistan'da bulunan kaplıca sağlık hizmetinden yararlanmaya giden giden Türk vatandaşı Bay T, Alp Dağları'nda eğitim merkezi işleten meşhur bir hocadan kayak kursu almaya İtalya'ya giden Türk vatandaşı Bay İ ve aksansız Azerice öğrenmek için Bakü'deki özel bir dil kursuna katılan Bayan A için talep ettikleri hizmetin mutad meskenlerinin bulunduğu Türkiye'den ülkeden başka bir ülkede sağlanması zorunludur. Bu nedenle, sayılan örnekler MÖHUK md. 26/IV uyarınca tüketici sözleşmesi kapsamına girmemektedir.

MÖHUK md. 26'da, mal, hizmet ve kredi kavramlarına yer verilmiştir. Taşınmazlara veya onların kullanımına ilişkin sözleşmelerin taşınmazın bulunduğu ülke hukukuna tabi olduğu MÖHUK md. 25'te özel olarak düzenlenmiştir. İş sözleşmeleri, MÖHUK md. 27'de düzenlenmiştir. Eşyanın taşınması dair kaide ise MÖHUK md. 29'da yer almaktadır. Bu nedenle bu hususlarda MÖHUK md. 26'ya gidilmez. MÖHUK md. 26'da belirtilen "kredinin" kapsamı ise, bankanın tüketiciye şahsı veyahut ailevi nedenlerle kullanmak için verdiği, yani tüketicinin ticari veya mesleki amaçlarla talep etmediği krediler olarak tanımlanmaktadır[18].

MÖHUK md. 26/II'de, tüketicinin mutad mesken hukukunun uygulanabilmesi için belirli şartlar getirilmiş ve bu şartlardan en az birinin

---

[16] Doğan, Vahit, Milletlerarası Özel Hukuk, Ankara 2015, s. 393.

[17] Ayrıntılı bilgi için bkz., Uyanık, Turizmde Yabancı Tüketicilerin Hukuki Sorunları, in: Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları 2015-2016, Editörler: Tokbaş, Hakan/Üçışık, Fehim, Ankara 2016, s. 283; Tekinalp, Gülören/Uyanık, Ayfer, Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, İstanbul 2016, s. 335.

[18] Çalışkan, s. 33, 34. Ayrıca bkz., Bayraktaroğlu Özçelik, s. 844.

gerçekleşmesi halinde, sözleşmeye tüketicinin mutad mesken hukukunun uygulanacağına yer verilmiştir. MÖHUK md. 26/II'deki şartların gerçekleşmemesi halinde ise, sözleşmeye uygulanacak hukuk MÖHUK md. 24 uyarınca tespit edilecektir.

IV. MÖHUK MD. 26 UYARINCA TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİNE UYGULANACAK HUKUK

A. MÖHUK MD. 26/I UYARINCA UYGULANACAK HUKUKUN TESPİTİ

Yabancı unsurlu tüketici sözleşmesinde irade serbestisi prensibi kabul edilmiştir, fakat esas olan zayıf durumda olduğu kabul edilen tüketicinin korunmasıdır. Bu nedenle, tarafların serbestçe yapacağı hukuk seçimine bir kısıtlama getirilmiştir. MÖHUK md. 26/I uyarınca, mesleki veya ticarî olmayan amaçla mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik tüketici sözleşmeleri, tüketicinin mutad meskeni hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgari koruma saklı kalmak kaydıyla, tarafların seçtikleri hukuka tabi olacaktır.

1. ÖRTÜLÜ (ZIMNİ) HUKUK SEÇİMİ

Örtülü hukuk seçiminde, tarafların sözleşmeye uygulanacak hukuka dair karşılıklı iradeleri vardır; ancak bu irade açıkça izah edilmemiştir. Mülga Roma Konvansiyonu md. 3'te, sözleşme hükümlerinden veya dava koşullarından makul bir açıklıkla elde edilen hukuk seçiminin örtülü hukuk seçimi olarak kabul edileceği belirtilmiştir; Roma I Tüzüğü'nde ise, makul bir açıklık ölçüsünden vazgeçildiği ve açıkça denilerek daha keskin bir nitelendirme yapıldığı görülmektedir[19]. Bu hususta tartışılan meselelerden biri, tarafların uyuşmazlığa dair yetkili mahkemeyi veya hakem heyetini aralarındaki sözleşmede belirlemesinin örtülü hukuk seçimi anlamına gelip gelmeyeceğidir. Roma I Tüzüğü gerekçesinde, yetkili mahkeme ve-

[19] Bayata Canyaş, Aslı, Roma I Tüzüğü ile Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Uyarınca Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerinde Örtülü Hukuk Seçimi, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, I/1-2011, s. 114 vd.

yahut hakem heyeti tesisinin örtülü hukuk seçiminin tespitinde aranacak ölçütlerden biri olacağı belirtilmiştir[20]. Kanımızca, yetkili mahkemenin tespiti örtülü hukukun tespiti için tek başına yeterli değildir; bu ölçütün diğer ölçütlerle desteklenmesi gerekmektedir[21]. Yetkili mahkemenin veya hakem heyetinin seçimi ile uygulanacak hukukun birbirine sıkı bir şekilde bağlı olduğunu düşünmek, maddi hukuka ve usul hukukuna dair özellikleri birbirine bağlamak anlamına gelebilir. Bu düşünce yerine, örneğin Türkçe ve İngilizce dillerinde kaleme alınmış ve Türkiye/İstanbul mahkemesinin yetkili kılındığı uluslararası sözleşmede Türk hukukuna dair zamanaşımı ve hak düşümü sürelerine göndermede bulunulmuş ise, bu sözleşmede örtülü hukuk seçiminin varlığı (Türk hukuku) kabul edilmelidir.

MÖHUK md. 26'nın amacı dikkate alındığında, sözleşmenin örtülü hukuk seçimiyle belirlenen hukuka tabi olması mümkün müdür? Çalışkan[22], örtülü hukuk seçiminin tüketici sözleşmesinin niteliği gereği kabul edilmemesi gerektiğini, zira bu halde tüketicinin korunması ilkesine aykırı hareket edileceğini belirtmektedir; Can/Toker ise[23], bu konuda özel bir düzenleme olmadığından örtülü hukuk seçiminin kabul edilmesi gerektiği yönündedir. Yeni bir bakış açısı getirmek gerekirse, örtülü hukuk seçimi söz konusu ise, bu hukukun doğrudan reddedilmemesi gerekir; şayet örtülü hukuk seçimi, tüketicinin mutad meskeni hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgari korumadan her hal ve şart altında daha iyi bir koruma sağlıyorsa, bu hukuk tüketici sözleşmesine uygulanabilir.

2. HUKUK SEÇİMİNİN SINIRLANDIRILMASI

Kanun koyucu, tüketici sözleşmesinin, tüketicinin mutad meskeni hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgari koruma saklı kalmak kaydıyla, tarafların seçtikleri hukuka tabi olacağını düzenlemiştir. Bu nedenle, MÖHUK md. 26/I'deki hukuk seçimi, sınırlı bir hukuk seçimidir.

[20] Bayata Canyaş, s. 115.

[21] Aynı yönde, Bayata Canyaş, s. 119.

[22] Çalışkan, s. 41.

[23] Can, Hacı/Toker, Ali Gümrah, Milletlerarası Özel Hukuk, Ankara 2016, s. 298.

a. Mutad Mesken Hukukunun Emredici Hükümleri

Bu aşamada, mutad mesken kavramı üzerinde durmakta fayda vardır. Yerleşim yeri hukuku ve milli hukuk bağlama noktalarının milletlerarası özel hukukun hakkaniyet anlayışına ve pratik hayata uymayan sonuçlar getirmesi neticesinde ilk defa 1847 yılında Alman hukukunda kullanılmaya başlanan mutad mesken kavramı, daha sonra milletlerarası sözleşmelerde ve mukayeseli hukukta yer almıştır[24]. 1956 tarihli Çocuklara karşı Nafaka Mükellefiyetine Uygulanacak Hukuka Dair La Haye Sözleşmesi ile Türk hukukunda kullanılan mutad mesken kavramı, fiili duruma işaret eden yani hukuki olmayan bir kavramdır. Mutad mesken, kişinin ailevi, sosyal ve kültürel anlamda hayat ilişkilerinin merkezini teşkil eden ve kişinin devamlılık arz eden yani kayda değer bir sürede fiili olarak oturduğu yerdir[25]. Oturma niyetinin aranıp aranmaması, doktrinde tartışmalı olmakla birlikte, uygulamada mahkemelerin oturma niyetini aradığı bilinmektedir[26]. Mutad meskendeki oturma niyeti, ikametgah kavramında aranan bir yerde sürekli kalma niyeti ile karıştırılmamalıdır[27].

Kanun koyucu tüketicinin mutad meskeni hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgari koruma saklı kalmak kaydıyla bir düzenleme yapmıştır. Zira zayıf konumdaki tüketici, en iyi bu hukuku bilmektedir ve yabancı bir ülkede yaptığı tüketici sözleşmesinde bu hukukun emredici hükümlerinin kendisine asgari bir koruma sağlayacağını düşünerek daha istikrarlı bir şekilde hareket edecektir. Bu durum tüketiciyi korunmanın yanında, kendini daha güvende hisseden tüketicinin ekonomik hayata kolaylıkla dahil olmasına da fayda sağlamaktadır.

Bu hususu, 2015 tarihli Alman üst mahkeme kararı ile daha da aydınlatabiliriz[28]. 85 yaşındaki Alman turist, Ekim/Kasım aylarını kapsayan bir

---

[24] Özkan, Işıl, Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi, Antalya 2003, s. 29.

[25] Arslan, İlyas, Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı, İstanbul 2014, s. 47 vd.

[26] Arslan, s. 57 vd.

[27] Nomer, s. 123.

[28] OLG Stuttgart, Urteil v. 18.5.2015 – 5 U 147/14. Karar için bkz., https://www.uni-potsdam.de/fileadmin01/projects/ls-gschulze/Dokumente/Urteile/OLG_

haftalık paket tur alarak Türkiye'ye gelmiştir. Alman turist, tur otobüsüyle tur şirketinin anlaşmalı olduğu halı mağazasına yapılan ziyaret esnasında 8000 Avroluk bir halı almaya karar vermiştir. Ödeme planı olarak 100 Avro'nun peşin, 900 Avro'nun Almanya'ya dönüşte ve 7000 Avro'nun ise halının Almanya'ya gönderildiği tarihte (takriben Ocak ayının ortasında) ödenmesine karar verilmiştir. Tarafların arasındaki sözleşme Almanca ve İngilizce olarak hazırlanmış ve sözleşmeye Türk hukukunun uygulanacağı açık olarak kararlaştırılmıştır. Almanya'ya dönen Alman turist, halıyı almaktan vazgeçmiş ve kararını 08.11.2010 tarihinde mağazaya bildirmiştir. Mağaza, 14.01.2011 tarihinde avukatı aracılığıyla yaptığı açıklamada alım satım sözleşmesinde açık olarak Türk hukukunun seçildiğini; 7900 Avro'nun ve yasal faizinin belirlenen sürede ödenmesi gerektiğini belirtmiştir. Tübingen mahkemesinde açılan davada, davalı turist uyku ilacı aldığını, mağaza ile yaptıkları sözleşmeyi tam olarak hatırlamadığını beyan etmiştir. İlk derece mahkemesi, davaya Türk hukukunu uygulamış ve davacı Türk mağazasının talebini haklı bulmuştur. Davalı turist bir üst derece mahkemesine gitmiştir. Üst derece mahkemesi, 18.05.2015 tarihinde verdiği karada, taraflar arasındaki sözleşmenin tüketici sözleşmesi olduğuna, davalının kendi imkanlarıyla değil, paket tur kapsamındaki program nedeniyle ve turun otobüsüyle tur şirketinin anlaşmalı olduğu halı mağazasına gittiğine, davalının valizlerinin otobüste olması nedeniyle otobüse binmeme seçeneğinin olmadığına karar vermiştir. Buradan hareketle üst derece mahkemesi, Roma I Tüzüğü md. 6/II/ikinci cümle uyarınca, tarafların serbestçe hukuk seçimi yapabileceklerine, fakat bu şekilde yapılan hukuk seçiminin, tüketiciyi Roma I Tüzüğü md. 6/I uyarınca yetkili olan ve hukuk seçimi yapılmasaydı yetki kazanacak olan hukukun emredici hükümlerince sağlanan korumadan mahrum bırakacağı sonucu doğuramayacağından hareket ederek, davaya Alman hukukunu uygulamıştır.

"Dijital miras: Facebook hesabı" olarak nitelendirilen 2018 tarihli Alman üst derece mahkemesi kararı da Roma I Tüzüğü'nün aynı maddesinden hareketle neticeye ulaşmıştır[29]. 14 yaşında olan Alman vatandaşı

Stuttgart_5_U_147_14.pdf, erişim: 07.09.2018.

[29] Facebook-Digitales Erbe, BGH, Urteil vom 12.07.2018/III ZR 183/17. Karar için bkz., http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.

kız, ebeveynlerinin de izniyle bir Facebook hesabı açmış ve açılışla birlikte Facebook'un kullanım şartlarını kabul etmiştir. Söz konusu ihtilafta, tüketici sözleşmesinin karşı tarafı Avrupa merkezi İrlanda'da bulunan Facebook'tur. Bir yıl sonra kaza mı yoksa intihar mı olduğu anlaşılamayan bir metro kazasında hayatını kaybeden kızın ailesi, kızlarının Facebook hesabına erişip olayı aydınlatmak istemektedir. Zira olay kaza ise, metro firmasına karşı tazminat davası açmayı düşündüklerini belirtmişlerdir. Facebook, hesabı aile ile paylaşmamakta ısrar edince, ana ve baba Avrupa merkezi İrlanda'da bulunan Facebook'a karşı Almanya'da dava açmıştır. Alman yüksek mahkemesi, genç kız ve Facebook arasındaki sözleşmenin tüketici sözleşmesi olduğundan hareketle, tarafların Roma I Tüzüğü md. 6/I uyarınca hukuk seçimi yaptığına, fakat bu şekilde yapılan hukuk seçiminin, tüketiciyi I. fıkra uyarınca yetkili olan ve hukuk seçimi yapılmasaydı yetki kazanacak olan Alman hukukun emredici hükümlerince sağlanan korumadan mahrum bıraktığına karar vermiş ve Alman hukukunun emredici kaideleri uyarınca davayı çözmüştür.

Avusturya Yüksek Mahkemesi'nde görülen davada[30], Avusturya Tüketiciyi Koruma Derneği, e-ticaret firması olan Amazon'a karşı elektronik alışverişlerde uygulanacak hukukun tespiti yönünden dava açmıştır. Avrupa merkezi Lüksemburg'da bulunan Amazon, elektronik ortamda yapılan sözleşmelerinde, tüketici sözleşmesinden kaynaklanan ihtilaflarda Lüksemburg hukukunun uygulanacağına ve BM satım kurallarının bu ihtilaflarda uygulama alanı bulmayacağına yer vermektedir. Divan, elektronik ortamda kurulan sözleşmelerde, tüketicinin doğrudan Lüksemburg hukukuna tabi tutulmasının şeffaflık ilkesinin zedelendiğine ve Roma I Tüzüğü'ne aykırı olduğuna karar vermiştir. Zira, Tüzük md. 6/II uyarınca taraflar hukuk seçimi yapabilir, fakat bu seçim tüketicinin kendi hukukunun emredici hükümlerinden daha az bir koruma sağlıyorsa, bu hukuk seçimi geçersiz sayılacaktır.

py?Gericht=bgh&Art=pm&pm_nummer=0115/18, erişim: 01.09.2018.

[30] EuGH Urteil vom 28.07.2016, Rs.-C. 191/15, s. NJW 2016, s. 2727.

b. Emredici Hükümlerin Çatışması İhtimali

Tüketici sözleşmesinden kaynaklanan davada, hakimin hukukuna ait milletlerarası emredici nitelik taşıyan hukuk kaideleri ile tüketicinin mutad meskeni hukukuna ait milletlerarası emredici nitelik taşıyan hukuk kaideleri çatışırsa nasıl çözüme varılması gerekir? Hiçbir kaidenin hakimin hukukunda yer alan ve sözleşmeye uygulanacak hukuka rağmen emredici kural niteliğinde bulunan kaidelerin uygulanmasını sınırlamayacağından hareketle, hakimin hukukundaki milletlerarası emredici nitelik taşıyan hukuk kaidelerinin öncelikli olduğu söylenebilir[31].

B. MÖHUK MD. 26/II UYARINCA MUTAD MESKEN HUKUKUNUN TESPİTİ: OBJEKTİF BAĞLAMA KURALI

Kanun koyucu, MÖHUK md. 26/II'de tarafların hukuk seçimi yapmaması halinde sözleşmeye uygulanacak hukuku belirlemiştir. Taraflar, tüketici sözleşmesine uygulanacak hukuku seçmemiş ise, tüketicinin mutad meskeni hukuku uygulanacaktır. Ancak tüketicinin mutad meskeni hukukunun uygulanabilmesi için;

a) Sözleşme, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede, ona gönderilen özel bir davet üzerine veya ilan sonucunda kurulmuş ve sözleşmenin kurulması için tüketici tarafından yapılması gerekli hukuki fiiller bu ülkede yapılmış veya

b) Diğer taraf veya onun temsilcisi, tüketicinin siparişini bu ülkede almış veya c) İlişkinin bir satım sözleşmesi olması halinde, satıcı tüketiciyi satın almaya ikna etmek amacıyla bir gezi düzenlemiş ve tüketici de bu gezi ile bulunduğu ülkeden başka ülkeye gidip siparişini orada vermiş, olmalıdır.

MÖHUK md. 26/II/a-b-c'de sayılan şartlardan sadece bir tanesinin gerçekleşmiş olması yeterli sayılmaktadır. Eğer hiçbir şart gerçekleşmemişse, ihtilafa MÖHUK md. 24 uygulanacaktır.

---

[31] Ayrıntılı bilgi için bkz., Güngör, Gülin, Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması, Ankara 2000, s. 119 vd.

MÖHUK md. 26/II/a uyarınca ihtilafa tüketicinin mutad meskeni hukukunun uygulanabilmesi için, sözleşmenin tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede, tüketiciye gönderilen özel bir davet üzerine veya ilan sonucunda kurulmuş ve sözleşmenin kurulması için tüketici tarafından yapılması gerekli hukuki fiiller bu ülkede yapılmış olmalıdır. MÖHUK md. 26/II, mülga Roma Konvansiyonu md. 5 ve Roma I Tüzüğü md. 6 ile paralel düzenlenmiştir. Konvansiyon md. 5'te de, sözleşmenin tüketiciye mutad meskeninin bulunduğu ülkede gönderilen bir davet veya ilan üzerine kurulmuş ve sözleşmenin kurulması için gerekli işlemlerin bu ülkede yerine getirilmiş olması seçeneği üzerinde durulmaktadır. Tüketiciye gönderilen katalog veya telefonla ilan içeriğinin anlatılıp davette bulunulması halleri md. 26/II/a'ya örnektir.

MÖHUK md. 26/II/a'nın en dikkat çekici özelliği, elektronik ortamda düzenlenen tüketici sözleşmelerinin bu bend kapsamına girmesidir[32]. Avrupa Birliği Adalet Divanı'na konu olan davada[33], Avusturya vatandaşı Bayan Mühlleitner, Alman bir internet sayfasında satılık bir araba görmüş ve Hamburg'taki satıcıyı aramıştır. Uluslararası arama tarifesiyle yapılan konuşmada, satıcı bahsedilen arabanın artık satışta olmadığını, fakat onun yerine başka bir araba önereceğini belirterek, tavsiye ettiği arabayla ilgili bilgileri Bayan Mühlleitner'e e-posta ile göndermiştir. Satıcı, Avusturya vatandaşlığına sahip olmanın alım satım akdinde bir soruna yol açmadığını da ayrıca belirtmiştir. Bunun üzerine Bayan Mühlleitner Hamburg'a gitmiş ve önerilen arabayı satın almıştır. Avusturya'ya dönen Bayan Mühlleitner, arabanın hasarlı olduğunu fark etmiş ve ikamet ettiği Avusturya'da Alman satıcılar Ahmad Yusufi ve Wadat Yusufi aleyhine dava açmıştır. Buradaki ilk sorun, Avusturya mahkemesinin yetkili olup olmadığına dairdir. Avusturya yüksek mahkemesi, -o tarihte yürürlükte olan- Brüksel Tüzüğü md. 15'i dikkate alarak satıcının

---

[32] Ayrıntılı bilgi için bkz., Kocasakal, Hatice, Elektronik Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümünde Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Mahkemenin Tespiti, İstanbul 2003, s. 136 vd.; Turan, Gamze, Elektronik Sözleşmeler ve Elektronik Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun Tespiti, TBB Dergisi, 2008/Sayı: 77, s. 112 vd; Güngör, Gülin, İnternet Yoluyla Girişilen Elektronik Tüketici Akitleri ve Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması, AÜHFD, 1997/1–4, s. 107 vd.

[33] EuGH, Urteil vom 06.09.2012, Rs.-C 190/11. Karar için bkz. NJW 2012, s. 3225.

çalışma alanına Avusturya'yı dahil ettiğini, Yussufi Araba Evi web sitesi sayesinde telefon ve e-mail yoluyla satıcıyla iletişime geçilebileceğini tespit etmiştir. Buna rağmen, arabanın internet üzerinden görülüp daha sonra satın alınması işleminin -o tarihte yürürlükte olan- Brüksel Tüzüğü md. 15/I/c kapsamına girip girmediği mahkemece tartışılmış ve Avrupa Birliği Adalet Divanı'na başvurulmuştur[34]. Divan Tüzük uyarınca sözleşmenin kurulması için tüketici tarafından yapılması gerekli hukuki fiillerin Avusturya'da ifa edilmiş olmasını aramadığını ifade etmiş; tacirin mesleki veya ticari faaliyetini tüketicinin bulunduğu ülkeye yöneltmesini veyahut burada faaliyette bulunmasını tek başına yeterli görmüştür. Zira dava konusu ihtilafta sözü geçen web sitesi, tüketicinin bulunduğu ülkede işlem yapılacak şekilde düzenlenmiştir. Yukarıdaki örneği biraz değiştirirsek, Türk vatandaşı Bayan T'nin Üsküdar Doğancılar'daki evinde otururken, X ülkesine ait web sitesinden üzerine T harfi işlenmiş ipek peçete seti satın aldığı varsayımında, Bayan T'nin alışveriş yaptığı web sitesinin özelliklerini bilmeden bu işlem satıcının Bayan T'ye yöneltilmiş aktif davranışı olarak kabul edilemez. Satıcının sitenin içeriğini, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkeye yönelik düzenlemesi gereklidir. Şayet bu ölçütler de mevcut ise, hukuk seçiminin söz konusu olmadığını kabul ettiğimiz bu sözleşmeye MÖHUK md. 26/II/a uyarınca tüketicinin mutad mesken hukuku uygulanacaktır. Satıcı tarafından ürünlerini satmaya yönelik hazırlanan web sitesinin amacı reklam yapmak, firmasını ve ürünlerinin kalitesini tanıtmak; ödemede esas alınan para birimleri, kullanılabilecek ödeme usulleri (örn. ödemede kullanılabilecek kredi kartlarının web sitesinde yazılması) ve indirimler konusunda bilgi vermek, ürünlerin kullanım ve garanti koşullarını açıklamak, hangi ülkelere servis ve kargo hizmeti sunulduğunu ve bu sürenin ne kadar sürdüğünü açıklamak, sık sorulan soruların yanıtlayarak ve farklı ülkelerde ikamet eden müşterilerin yorumlarına yer vererek sunulan uluslararası irtibat noktaları (elektronik posta veya telefonlara yüklenen hızlı mesaj servisleri gibi) üzerinden tüketici ile iletişim kurmaktır. Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın bu alanda verdiği en meşhur karar, Pammer/Alpenhof davası-

[34] Mülga düzenlemede, tüketici sözleşmesine uygulanacak hukuk ve yetkili mahkeme meseleleri çok sıkı bir bağlantı içerisinde değerlendiriliyordu; bu anlayışın daha esnek bir şekilde uygulanmasını savunan görüş için bkz., Leible, Stefan, in: Leible, Das Grünbuch zum Internationalen Vertragsrecht, München 2004, s. 139.

dır. Divan, hizmetin tüketicinin bulunduğu ülkeye ve bu ülkenin yanında diğer ülkelere *yöneltilip yöneltilmemesi*35 hususunda önemli tespitlerde bulunmuştur: bu alanda yapılan incelemede karara varmak için öncelikle mal ve hizmetin sunulduğu ülkelerin web sayfasında düzenleniş şekli, siteye erişimin mümkün kılınmasında kullanılan arama motorunun yönlendirme hizmeti, web sitesinin lisanı, web sitesinde sunulan para birimi, mal ve hizmetin uluslararası niteliği, telefon numaralarının uluslararası kodla verilmiş olması, farklı ülkelerdeki müşterilerin yorumları gibi ölçütler dikkate alınmalıdır[36].

MÖHUK md. 26/II/b uyarınca, diğer taraf veya onun temsilcisi, tüketicinin siparişini tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede almış ise, ihtilaf tüketicinin mutad meskeni hukukuna göre çözülecektir. Güney Afrikalı meşhur mücevher firmasının temsilcisi İstanbul'a gelerek Salacak'ta yaşayan tanınmış iş kadını Bayan Z için özel tasarım elmas taç siparişi almış ve imalat için Cape Town'a dönmüş ise, müstakbel ihtilaflara MÖHUK md. 26/II/b bendine göre tüketicinin mutad meskeni hukuku uygulanacaktır.

İlişkinin bir satım sözleşmesi olması halinde, satıcı tüketiciyi satın almaya ikna etmek amacıyla bir gezi düzenlemiş ve tüketici de bu gezi ile bulunduğu ülkeden başka ülkeye gidip siparişini orada vermiş ise, ihtilafa MÖHUK md. 26/II/c uyarınca tüketicinin mutad meskeni hukuku uygulanacaktır. MÖHUK md. 26/II/c şartında, taşımanın satıcı tarafından yapılacağına yer verilmemiştir; bu nedenle taşıma yükümlülüğü bu bende dahil değildir. Madrid merkezli İspanyol gelinlik firmasının Türkiye'de ikamet eden tüketicileri ikna etmek için, tüketicilere yönelik bir gezi düzenlemişse ve bu gezi neticesinde taraflar Türkiye'den İspanya'ya giderek orada sipariş vermiş ise, tüketici sözleşmesinden doğan ihtilafa md. 26/II/c uygulanacaktır.

---

35 Yöneltilme kavramı için ayrıca bkz., Basedow, Jürgen, The Law of Open Societies: Private Ordering and Public Regulation in the Conflict of Laws, La Haye 2015, s. 412.

36 Rühl, Giesela, in BeckO Grosskommentar, Rom I-VO Art. 6 Rn. 189-195.2, Rn. 189-190, GesamtHrsg: Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, München 2017. Karar için bkz., EuGH (Große Kammer), Urteil vom 7. 12. 2010 Rs.-C-585/08, C-144/09 Peter Pammer/Reederei Karl Schlüter GmbH & Co. KG und Hotel Alpenhof GesmbH/Oliver Heller; NJW 2011, s. 505.

SONUÇ

Çalışmanın genel amacı, MÖHUK md. 26'ya yönelik bazı hususların gündeme getirilmesidir. Bu nedenle çalışmada öncelikle tüketici sözleşmesi kavramı üzerinde durulmuştur. TKHK'da yer alan tüketici sözleşmesi tanımı ile MÖHUK kapsamına giren tüketici sözleşmesi ve tüketici kavramları karşılaştırılmıştır. MÖHUK md. 26'da yer alan tüketici sözleşmesi kavramının, mülga Roma Konvansiyonu, Roma I Tüzüğü ve İsviçre MÖHK düzenlemesi ile uyum içerisinde olduğu belirtilmiş; MÖHUK anlamındaki tüketicinin gerçek kişi olarak kabul edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. MÖHUK, tüketicinin ve karşı tarafın tanımına özel olarak yer vermemiştir. Bu durum, görüşümüz uyarınca kanunun sistematiğiyle uyumludur. MÖHUK'ta tüketici sözleşmesinin tanımının yer alması eleştirilmektedir, fakat bu hususta farklı bir düşüncemiz bulunmaktadır. Her ne kadar vasıflandırma yoluyla neticeye ulaşılacaksa da, hem hakimin yapacağı vasıflandırmada zayıf durumda olan tüketicinin korunmasında genel çerçevenin belirlenmesi hem de mukayeseli hukuka uyum gösterilmesi nedeniyle bu yöntemin yerinde olduğu söylenebilir.

İşlem menfaatinin korunması ve karma nitelikli sözleşmeler yönünden ortaya çıkabilecek ihtilaflara ayrıca yer verilmiştir. MÖHUK md. 26 kapsamında tüketici sözleşmesinin kapsamı ve uygulanacak hukuk tespit edilerek, tüketici sözleşmeleri yönünden örtülü hukuk seçiminin mümkün olup olmadığı tartışılmıştır. Bu hususta doktrine yeni bir bakış açısı getirilerek, örtülü hukuk seçimi söz konusu ise, bu hukukun doğrudan reddedilmemesi gerektiği; örtülü hukuk seçiminin, tüketicinin mutad meskeni hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgari korumadan her hal ve şart altında daha iyi bir koruma sağlaması halinde, bu hukukun tüketici sözleşmesine uygulanabileceği savunulmuştur. MÖHUK md. 26/I'deki hukuk seçiminin, sınırlı bir hukuk seçimi olduğu belirtilmiş ve mutad mesken hukukunun emredici hükümlerine yer veren yabancı mahkeme kararları incelenmiştir. Tüketici sözleşmesinden kaynaklanan davada, hakimin hukukuna ait milletlerarası emredici nitelik taşıyan hukuk kaideleri ile tüketicinin mutad meskeni hukukuna ait milletlerarası emredici nitelik taşıyan hukuk kaideleri çatışırsa nasıl bir çözüme varılması gerektiği ayrıca belirtilmiştir. Kanun koyucu,

MÖHUK md. 26/II'de tarafların hukuk seçimi yapmaması halinde sözleşmeye uygulanacak hukuku belirlemiştir. Bu noktada özellikle a bendi üzerinde durularak, elektronik ortamda kurulan tüketici sözleşmelerine ve mukayeseli hukukta yer alan mahkeme kararlarına değinilmiştir.

KAYNAKLAR

Arslan, İlyas, Milletlerarası Özel Hukukta Mutad Mesken Kavramı, İstanbul 2014.

Atamer, Yeşim M., Devletler Özel Hukukunda Tüketicinin Korunması, İHFM, C. LV-/1-2, (1995-1996), (s. 421-446).

Basedow, Jürgen, The Law of Open Societies: Private Ordering and Public Regulation in the Conflict of Laws, La Haye 2015.

Bayata Canyaş, Aslı, Roma I Tüzüğü ile Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun Uyarınca Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerinde Örtülü Hukuk Seçimi, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, I/1-2011, (s. 110-121).

Bayraktaroğlu Özçelik, Gülüm, Yabancı Unsurlu Tüketici Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisinin Tayini, AÜHFD 63/IV-2014, (s. 833-878).

Böhm, Barbara, Verbraucherschutz im internationalen Privatrecht - Die Reichweite des Art. 29 EGBGB an Hand ausgesuchter Fälle, Dissertation Bayreuth 1994.

Can, Hacı/Toker, Ali Gümrah, Milletlerarası Özel Hukuk, Ankara 2016.

Çalışkan, Zeynep, 5718 Sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 26. Maddesine Göre Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk, MHB Yıl: 28, Sayı: 1-2/2008, (s. 27-50).

Çelikel, Aysel/Erdem, Bahadır, Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2017.

Çörtoğlu Koca, Sema, Zayıf Tarafın Korunduğu Sözleşmelerde Mahkemelerin Milletlerarası Yetkisi, Ankara 2016.

Doğan, Vahit, Milletlerarası Özel Hukuk, Ankara 2015.

Esen, Emre, Akitte Zayıf Tarafın Korunmasına İlişkin Yetki Kuralları, Editörler: Özkan, Işıl/Süral, Ceyda/Tütüncübaşı, Uğur, Avrupa Birliği Devletler Özel Hukuku, Ankara 2016.

Güngör, Gülin, Tüketicinin Mutad Mesken Hukuku, AÜHFD C. 57/2, 2008, (s.115-132).

Güngör, Gülin, İnternet Yoluyla Girişilen Elektronik Tüketici Akitleri ve Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması, AÜHFD, 1997/1–4, s. 101–120 (kısaltma: AÜHFD).

Güngör, Gülin, Milletlerarası Özel Hukukta Tüketicinin Korunması, Ankara 2000 (kısaltma: Tüketicinin Korunması).

Kocasakal, Hatice, Elektronik Sözleşmelerden Doğan Uyuşmazlıkların Çözümünde Uygulanacak Hukukun ve Yetkili Mahkemenin Tespiti, İstanbul 2003.

Leible, Stefan, in: Leible, Das Grünbuch zum Internationalen Vertragsrecht, München 2004.

Martiny, Dieter, Münchener Kommentar zum BGB, Rom I-VO Art. 6 Verbraucherverträge 7. Auflage 2018.

Nomer, Ergin, Devletler Hususi Hukuku, İstanbul 2017.

Özkan, Işıl, Devletler Özel Hukukunda İkametgah, Mutad Mesken ve İşyeri Bağlama Noktalarının Yeniden Değerlendirilmesi, Antalya 2003.

Öztekin Gelgel, Günseli, Türk Devletler Özel Hukukunda Tüketici Akitlerine ilişkin Sorunlar, İstanbul 2000.

Rühl, Giesela, in BeckO Grosskommentar, Rom I-VO Art. 6 Rn. 189-195.2, Rn. 189-190; GesamtHrsg: Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, München 2017.

Sirmen, Sedat, Milletlerarası Özel Hukukta Culpa in Contrahendo Sorumluluğuna Uygulanacak Hukukun Tayini, Ankara 2016.

Şanlı, Cemal/Esen, Emre/Ataman Figanmeşe, İnci, Milletlerarası Özel Hukuk, İstanbul 2018.

Tekinalp, Gülören/Uyanık, Ayfer, Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları, İstanbul 2016.

Turan, Gamze, Elektronik Sözleşmeler ve Elektronik Sözleşmelere Uygulanacak Hukukun Tespiti, TBB Dergisi, 2008/Sayı: 77, (s. 87-119).

Uyanık, Turizmde Yabancı Tüketicilerin Hukuki Sorunları, in: Sektörel Bazda Tüketici Hukuku ve Uygulamaları 2015-2016, Editörler: Tokbaş, Hakan/Üçışık, Fehim, Ankara 2016.

Diğer Kaynaklar:

https://statik.tse.org.tr/upload/tr/dosya/icerikyonetimi/7865/26092017113800-2.pdf , erişim: 01.10.2018.

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DE/TXT/?uri=CELEX%3A61991CJ0089, erişim: 01.10.2018.

http://lorenz.userweb.mwn.de/urteile/eughc464_011.htm , erişim: 01.09.2108.

http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/document.py?Gericht=bgh&Art=pm&pm_nummer=0115/18, erişim: 01.09.2018.

https://www.uni-potsdam.de/fileadmin01/projects/ls-gschulze/Dokumente/Urteile/OLG_Stuttgart_5_U_147_14.pdf, erişim: 07.09.2018.

KISALTMALAR

AÜHFD	:	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BGH	:	Bundesgerichtshof
BM	:	Birleşmiş Milletler
dn.	:	dipnot
EuGH	:	Europäischer Gerichtshof
İÜHFM	:	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
md.	:	madde
MHB	:	Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni
MÖHUK	:	Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun
NJW	:	Neue Juristische Wochenschrift
Rs.	:	Rechtssache
s.	:	sayfa
TBB	:	Türkiye Barolar Birliği
TKHK	:	Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun